

05

BOY SCOUTS IN FLANDERS FIELDS

Als de nacht vol sterren staat, kan zelfs een slagveld er vredig uitzien. Gisteravond werd er urenlang niet geschoten. De hemel was een zwarte deken met witte spikkels. In de verte lichtte soms een vuurpijl op, maar voor mij waren het vallende sterren. Er lag een vreemde rust over de nevelige loopgraven. Alsof die duizenden soezende soldaten toegedekt waren onder een schuimkraag van mist.

Ik was opnieuw die kleine padvinder. Moeiteloos kon ik de sterrenbeelden herkennen. De Grote Beer tekende zich duidelijk af en leidde mijn blik naar de Poolster. Elke *boy scout* weet hoe je zonder kompas het noorden vindt. En in het noorden ligt Engeland. Daar wacht *mommy* op nieuws over haar twee zonen in de oorlog. Ik moet haar wat vaker schrijven.

Op zulke nachten denk ik aan B-P. Toen we jongetjes waren, leerde hij ons alles over de sterren en het leven in de natuur. B-P, generaal Robert Baden-Powell. De held van Mafeking, de man die de *boy scouts* uitvond. B-P is de boezemvriend van mijn *uncle* George. Tien jaar geleden mochten mijn broer Humphrey en ik samen met een stuk of vijftien andere jongens met B-P mee: kamperen op het eiland Brownsea, voor de zuidkust vlak bij Bournemouth. Daar zette hij het allereerste scoutskamp op.

Dat waren spannende dagen! Vissen, schuilplaatsen en boomhutten bouwen, vogels bespieden en vossensporen volgen, en natuurlijk kamperen in een tent. Een paar keer sliepen we onder de sterrenhemel. Hoe kan ik die avonden rond het kampvuur vergeten? De thrillers die B-P toen vertelde.

‘Lord Baden-Powell of Gilwell,’ dat klinkt enorm deftig, maar geloof me, *sir* Robert is helemaal geen stijve hark als hij de natuur in trekt. De weinige eilandbewoners op Brownsea lachten zich een krieb met zijn gekke korte broeken en zijn grimassen. Het begon al toen we voet aan wal zetten op Brownsea. B-P haalde een koedoehoorn van meer dan een meter uit zijn bagage, liet ons in een grote kring staan en blies met bolle wangen het eerste scoutskamp op gang. Die hoorn was uit Zuid-Afrika mee verhuisd. Misschien was dat ene moment wel het mooiste stukje theater dat ik ooit zag. Die diepe, trillende klanken van de koedoehoorn schalden traag en ver over het eiland. Alsof we eeuwen teruggekatapulteerd werden in de tijd. Met datzelfde ritueel, die koedoehoorn, wekte B-P ons elke ochtend.

We voelden het vanaf de eerste minuut: dit wordt een onvergetelijk avontuur.

Ik was amper tien en *mommy* had me een paar keer gevraagd of ik niet liever bij haar bleef. Maar met B-P gaan kamperen? Elke knul die ik kende, zou een arm of een been hebben gegeven om mijn plaats in te nemen ...

Ik weet nog hoe hartelijk B-P ons verwelkomde in het haventje van Poole. Als beste maat van *uncle* George kende hij Humphrey en mij natuurlijk. Maar ook de andere jongens voelden zich meteen op hun gemak. B-P deed niet flauw of uit de hoogte, hij leek wel een van ons.

Mama keek een beetje beteuterd toen ik haar zo makkelijk achterliet. Even zwaaien, en hop, daar gingen we, de zee op. Alleen al die oversteek had iets magisch. Wat een geluksvogels waren wij!

Ze zeggen dat B-P als kind droomde van een leven als acteur. Nou, acteren *kan* hij.

Je hoorde de wind in de bomen wanneer hij in het pikkedonker bij het vuur vertelde over de wilde dieren in de jungle. Hoe hij de dierengeluiden feilloos nabootste! Ik was niet de enige die wel eens achterom keek of er in de bosjes achter onze tent geen belagers zaten ...

We wisten toen nog niet dat heel zijn latere padvinderij daar op dat eiland zou starten. Nu vind je de scouts overal in Europa, zelfs in Amerika. Kun je dat geloven?

Niet zo lang geleden, in Frankrijk, kwam ik nog twee jongetjes in korte broek tegen, met hun scoutshoed op en hun stok over de schouder. Ze regelden het verkeer en hielpen onze Britse troepen die massaal de stad binnenmarcheerden op de juiste weg.

Ja, onze *chief scout* B-P is mijn held.

Ik was de jongste van dat groepje eerste scouts in 1907 op het

eiland. Nu, tien jaar later, geloof ik dat de Brownsea *boys* allemaal ergens aan het front zitten. Of zaten ...

Bob Wroughton viel al in 1914 toen de oorlog begon. Humphrey schreef het me toen ik nog in Eton op kostschool zat. Bob was de oudste op kamp, patrouilleleider van de Wulpen. Ikzelf zat in de Ravenpatrouille. Hoe erg toch, Bob! Zo'n prachtkerel.

Wij keken naar hem op. Kort voor de oorlog trok hij nog met Baden-Powell de wereld rond, als zijn persoonlijk assistent, om over de nieuwe scoutsbeweging te gaan spreken.

De oorlog spaart niemand. Ik hoorde thuis dat Bob Wroughtons graf in Kimmel ligt, een paar mijl van hier. Misschien moet ik eens ... Ach, welnee. Dat laten ze niet toe.

En dan die arme William 'Bill' Rodney, van de Stierenpatrouille. Zijn vader was Baron Rodney. Een jaar na Bob is William met z'n vliegtuig uit de lucht geschoten. Hier in de buurt, net over de Franse grens. Hij was negentien. Wie is de volgende?

Ik moet een jaar of negen geweest zijn toen ik B-P voor het eerst ontmoette. Het was in de Cheviot Hills van Northumberland, de heuvels in het noorden. Baden-Powell kwam wel eens op een van de domeinen van de familie. Zeker bij oom George, want hij en B-P waren oude wapenbroeders. Ze hadden samen in de *Boer War* gediend, de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. Iedereen had het toen altijd over B-P, elke dag. Aan tafel, in de les, waar ik ook kwam. Liet iemand een krant rond-

slingeren, gegarandeerd vond je er een artikeltje over Baden-Powell in. Meestal met een fotootje erbij of een tekening van zijn komieke snorrenkop.

Op een dag liep hij zo maar door onze tuin. Ik stond perplex. Het was kort nadat ik naar de lagere school in Farnborough werd gestuurd, in het zuiden van het land. Ik was voor het eerst op kostschool. Nu besef ik pas wat een luizenleventje dat was.

06

EEN MEISJE WACHT ... VRUCHELOOS

Als kind kreeg ik thuis les van de *nanny* of de gouvernante. ‘Thuis,’ moet je weten, is bij ons een rekbaar begrip. Dat heb je, met drie huizen, verspreid over Engeland. Best spannend als je klein bent, maar wat een gedoe altijd als je twee, drie keer per jaar met het hele gezin verkast. Dan verhuist ook een deel van het personeel met ons mee: de butler met zijn staf aan kamermeisjes en keukenmeiden, de kokkin, de chauffeur, ... En ook miss Hoghart, de *nanny*.

Hoggy was een warme ziel. Ze was ons tweede moedertje. Die arme kindermeid wist soms geen raad met al mijn vragen.

Waarom de olifant zo’n klein staartje had, en waar de zebra zijn strepen vandaan haalde, *dat* wist ik al. Hoghart pikte die weetjes gewoon uit onze huisbibliotheek. Daar stonden die gekke, fabelachtige boeken van Rudyard Kipling. We hadden ze allemaal. *Hoggy* las me er al uit voor toen ik amper kon lopen. Grappig en razend spannend.

Humphrey, die vijf jaar ouder is, verslond alles wat Kipling schreef. Heus niet alleen zijn *Jungle Book*. Ik raakte er later ook helemaal aan verslingerd. Alles wat ik van hem in onze bieb kon vinden, heb ik gelezen. Soms tot diep in de nacht, met een olielampje naast het bed. Het gebeurde ook dat meneer Kipling een stapeltje boeken voor ons meebracht. Echt! Een

Nobelprijswinnaar kom je niet elke dag tegen, maar de grote Rudyard Kipling kwam wel vaker langs bij onze familie. Zeker als ook B-P in de buurt was. Die twee waren dikke vrienden.

Ik wilde van Miss Hoghart ook weten hoe de zebra's aan hun veulentjes kwamen. Ook de grote slurf van de olifant boeide mij mateloos.

Ze werd gek van mijn vreemde vragen.

Zeker toen Humphrey steeds vaker van de dierlijke naar de menselijke anatomie overschakelde. Hij zag – weliswaar met blozende wangen – tal van gelijkenissen die ik toen niet vatte. *Nanny Hoggy* wist zich vaak geen raad en liep roder aan dan mijn broer.

Dus haalde papa op zekere dag *mister* MacNolty in huis.

'De jongens hebben een meester nodig,' vond hij. 'Een man. En liefst een echte.'

Je hoort het al: MacNolty, een Schot. Zijn neus was nog roder dan zijn piekhaar. Grootgebracht met de whiskyfles, als je 't mij vraagt. En met bergen boeken, want hij verslond ze. Meer boeken dan boterhammen. Hij was een knokig, pezig mannetje. Zijn kleine varkensoogjes priemden door zijn pince-nez. Zonder dat knijpbrilletje zag hij geen steek. Die informatie was van strategisch nut, zo heb ik meer dan eens ondervonden.

Zijn ogen waren versleten door het vele lezen, veronderstelde mijn moeder.

'Nee, dat had zijn vader, de ouwe dominee MacNolty ook al,'

wist opa. ‘Blind als een mol, of toch bijna. En als een mol liep de ouwe ook gekleed, pikzwart. Maar een geschikte kerel, dat wel.’ Opa kende de familie uit zijn jonge jaren in Schotland.

Over MacNolty’s neus zei mama niets.

Zelf heb ik de goede man nooit een druppel alcohol zien drinken. Wat hem daarom nog niet vrijpleit. Ik heb hem ook nooit een hap zien eten. Ik kan me hem niet eens etend voorstellen of met mes en vork.

Iedereen heeft zo zijn plek in huis, ook om te eten. Voor het personeel is dat beneden in het souterrain. Voor ons op de bel-etage, boven.

‘Kwestie van je plaats te kennen in het leven,’ zegt papa wel eens. *‘Upstairs of downstairs.’*

Maar het is thuis ook niet de gewoonte – zoals hier aan het front – dat je zomaar een koekje uit het vuistje eet of een appel tot op het klokhuis loopt af te sabbelen. En dat hoort al helemaal niet voor een privéonderwijzer in het bijzijn van zijn leerlingen. Ook al zat ik meestal alleen in zijn les, nadat mijn broer op kostschool ging. De zussen kregen les van *miss* Hoghart.

Een zielige vent, die MacNolty? Welnee, integendeel. Het was een strenge man, die nooit van zijn lijn afweek, maar harteeloos was hij allerminst. Hij had van die fonkeloogjes en een monkelende lach wanneer hij de les opvroeg.

Ik was geen slechte leerling, al zeg ik het zelf. MacNolty stak zijn tevredenheid niet weg als ik mijn les kende.

Vreemd dat ik nooit heb geweten hoe oud hij was. Nooit gevraagd ook.

Hier aan het front hebben we het haast elke dag over leeftijd. Als er weer iemand sneuvelt. ‘Achtien, was hij.’ Of zoals ik: ‘Negentien, net geen twintig ...’ De meesten van ons zitten tussen de twintig en de dertig. Dertig plus is echt oud.

Meester MacNolty? Hij was bejaard in mijn ogen. Daarom was ik compleet verrast toen hij zich in 1914 meteen als vrijwilliger voor de oorlog meldde. Zo oud kon hij dan toch niet geweest zijn? Maar toen de oorlog uitbrak, zat ik al een paar jaar op kostschool. Laatst kwam ik met verlof van het front thuis – toch alweer een half jaar geleden. Het was kort na Nieuwjaar. *Mommy* liet me een fotootje van MacNolty zien. Het was een schok. De man leek nog maar weinig op mijn schoolmeester. Hij zag er verrassend jonger uit, poserend met zijn kilt en een halve meter berenmuts van de *Highlander Fusiliers* op zijn kop. Hij was een *piiper* van zijn regiment. Zo stond hij daar ook: met gespierde wangen lucht persend in een doedelzak. Of deed hij voor de lens maar alsof? MacNolty ... Ik denk dat onze leermeester nooit een schot heeft gelost. Hij moest wel bij elke aanval vooroplopen, samen met de tamboer aan de kop van het bataljon. Zo probeerde hij de jongens op het slagveld moed in te blazen. Hij moest ze betoveren, hen laten vergeten dat kogels kunnen doden. Op die manier is hij ook voorgoed verdwenen. ‘Een paar uur voor hij met verlof kon,’ mompelde mama. ‘Veel

Highlanders zijn die dag met hem gesneuveld.’

‘Ze liepen als ratten in de val, achter de pijper aan,’ zei *uncle* George.

Soms stel ik me *mister* MacNolty voor terwijl hij met het snerpende gekwaak van zijn doedelzak de fluitende kogels en het gedonder van openbarstende granaten overstemt ...

Hij marcheert kaarsrecht, met half verwilderde ogen die door dat knijpbrilletje staren, de mist in. Het is zijn eerste veldslag. Waarom ziet hij zijn tegenstanders niet? Misschien maar best, sust hij zichzelf. Meester MacNolty voelt zijn darmen tekeergaan in zijn buik. Koud zweet druipt uit zijn berenmuts, over zijn wangen, in zijn hals. Hij beeft als een riet, maar stapt dapper door. Zo merken ze niets, denkt hij. Ik moet er sterk uitzien, overtuigd van de overwinning. De doedelzakspeler mag niet twijfelen. Daarom loopt hij voorop. Ook om indruk te maken op de vijand. Tientallen keren hebben we dit geoefend, denkt MacNolty. Waarom zou het nu anders zijn? Terwijl hij het gillende instrument onder zijn oksel platknijpt, pompt hij tegelijk de luchtzak weer vol. Het monotone gesnater van de grondtoon snijdt door de lucht. Naast hem geeft de tamboer de pas aan met zijn bliken snaartrommel. Ja, beeld je maar in dat het een oefening is, denkt meester MacNolty. Hij zet een van zijn favorieten in: *High Road to Gairloch*. Hij blaast zich de ziel uit het lijf. Het gaat bergop. Steeds harder hapt hij naar lucht. Dit is een training, herhaalt hij in zijn hoofd. Het komt wel goed.

Zijn maag speelt op. Niet nu, *please*, niet overgeven. Ik moet sterk zijn. Voor de jongens. Die zijn al bang genoeg. De *Highlanders* marcheren achter hem aan. Vijfhonderd paar voeten ploffen op het gras, in de maat. Die doffe dreunen geven hem weer moed.

De Schotten neuriën de melodie mee. Goed zo, jongens! denkt MacNolty. Luister naar de *piper*. Dan denk je aan niets. Ik ook niet. Ooh, mijn hart jaagt! Nee, ik denk niet aan thuis, niet aan straks. Harder nog, zingen, ja! Om te vergeten. Luister naar mij, blijf in de pas. Kan de vijand ons al horen?

Met schichtige blik schuiven ze de heuvel op, het geweer in de aanslag. Steeds meer lijven lopen voorovergebogen, beducht voor die eerste verloren kogels. Daarboven, over enkele minuten, wordt het beschermde laken van nevel en mist opgetrokken. Ze weten dat de vijand wacht. En misschien de dood.

MacNolty staart door zijn beslagen bril naar de top. Is de mist al dunner? Geen tijd om z'n glazen schoon te vegen. Hij moet marsen spelen, en volhouden.

Dit is geen drill, beseft hij opeens. Eén gloeiende toevalstreffer volstaat. Elk moment kan het eerste geweschot klinken aan de overkant. Een knal die een hand wegrukt, of een arm, een been. De zon brandt en boort door de nevel. Daar ligt de top! In het licht. Waar zijn de Duitsers? Achter de heuvel?

Ik wil het niet weten, denkt meester MacNolty. De paniek sluipt in zijn kleren. Waarom ben ik hier? Niemand zei dat ik moest!

Ik had me nuttig kunnen maken als onderwijzer. Of magazijnier. Het had gekund, ik ben niet meer zo jong. Maar nee, ik moest zo nodig vooroplopen met die ellendige doedelzak!

Het gaat al bergaf. En nog altijd niets ... Stommeling! Nu kun je niet meer terug. Waar zitten die Fritzen? Ho, liefje ... Als ik dit haal, beloof ik dat ik je nooit meer alleen laat.

Vooruit, blazen op dat instrument! En pompen met die arm. Wat krijgen we nu? Tranen over je wangen? Vooruit, het komt wel goed.

Geruite mutsen, geruite rokken, honderden. Wiegend dalen ze de heuvel af. De *Highlanders* proberen alleen aan de doedelzak te denken, en neuriën mee, voelen de bromtoon trillen in hun borst, janken mee, klemmen hun geweer nog vaster, staren naar de scherpe punt van de bajonet op de loop van hun vooruitgestoken wapen. Ze sjokken voort.

De zon breekt nu door de mist. Er is geen vijand te zien. Nog niet. Of ginds beneden? Zijn dat zandzakken? Een loopgraaf? Wanneer roept iemand eindelijk een bevel?!

Een mitrailleurvuur barst los.

MacNolty is gevallen rond Pasen 1915, ergens in Frankrijk. *Killed at Not Known*. Geen graf. Alleen die foto. En een meisje. Een jeugdliefde die in Schotland op hem wachtte. Haar bruidsjurk blijft opgevouwen in een kartonnen doos.